

COVID-19 VALDYMO STRATEGIJA

I SKYRIUS

ĮVADAS

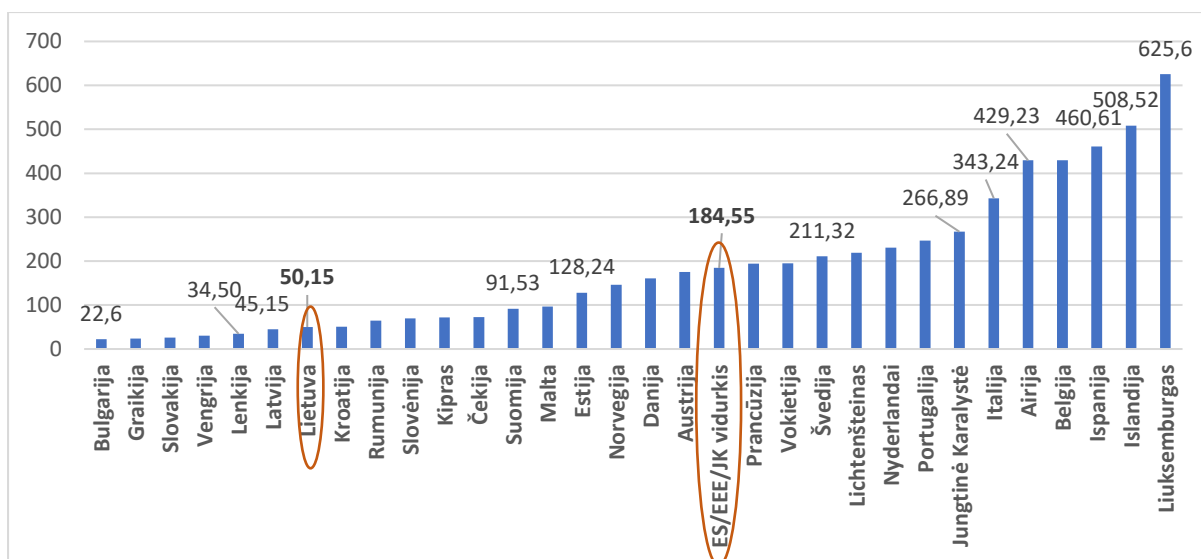
2020 m. kovo 11 d. Pasaulio sveikatos organizacija paskelbė pasaulinę naujojo koronaviruso (COVID-19 ligos) (toliau – virusas) pandemiją. 2020 m. gegužės 2 d. duomenimis, virusas yra paveikęs jau 215 pasaulio šalių, vietovių ar teritorijų, kuriose patvirtintų viruso atvejų skaičius iš viso siekia 3 267 184 ir užregistruota mirčių nuo viruso – 229 971.¹ Europoje patvirtinti 1 492 024 atvejai. Daugiausiai šiuo metu pasaulyje patvirtintų viruso atvejų fiksuojama Jungtinėse Amerikos Valstijose – 1 067 127 atvejai, o Europoje – Ispanijoje, čia patvirtinta 215 216 atvejų, Italijoje – 207 428 atvejai, Jungtinėje Karalystėje – 177 458 atvejai.²

Lietuvos Respublikos Vyriausybė itin sparčiai reagavo į viruso plitimo mastą pasaulyje ir viruso keliamas grėsmes žmonių sveikatai ir gyvybei. 2020 m. vasario 26 d. visoje šalyje paskelbta valstybės lygio ekstremalioji situacija dėl viruso plitimo grėsmės (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. vasario 26 d. nutarimas Nr. 152 „Dėl valstybės lygio ekstremaliosios situacijos paskelbimo“), o nuo 2020 m. kovo 16 d. Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbtas karantinas, patvirtintas karantino režimas ir paskelbtas trečias (visiškos parengties) civilinės saugos sistemos parengties lygis (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 14 d. nutarimas Nr. 207 „Dėl karantino Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbimo“). Toks operatyvus reagavimas labai prisidėjo prie viruso plitimo šalyje suvaldymo. Tai matoma ir palyginus Lietuvos atitinkamus rodiklius su kitų šalių rodikliais. Pagal rodiklį *Nustatytų viruso atvejų skaičius 100 tūkst. gyventojų* tarp Europos Sąjungos (toliau – ES) ir Europos ekonominės erdvės (toliau – EEE) šalių kartu su Jungtine Karalyste, Lietuva patenką į pirmąjį dešimtuką šalių, kuriose nustatytų viruso atvejų skaičius yra mažiausias ir 3,68 karto mažesnis už šių šalių grupės vidurkį. Šis aukštas rodiklis parodo ir visuomenės susitelkimą, ir profesionalius medikų veiksmus, ir Vyriausybės įsipareigojimą visuomenės sveikatai.

¹ <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> [žiūrėta 2020-05-02]

² Ten pat. [žiūrėta 2020-05-02]

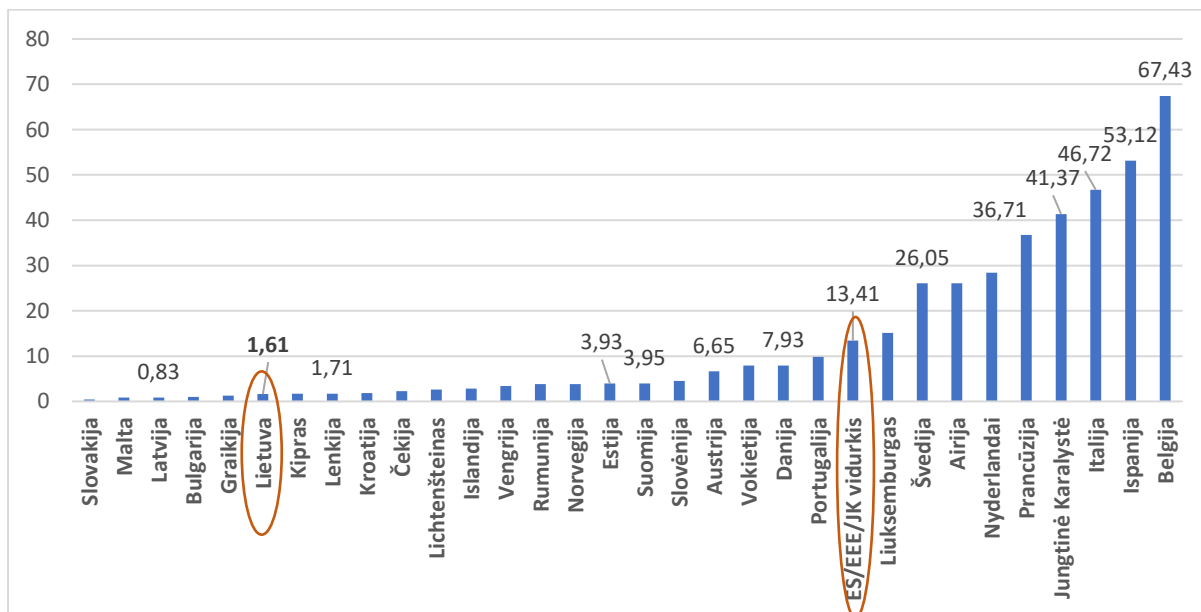
1 pav. Nustatytų viruso atvejų skaičius 100 tūkst. gyventojų ES / EEE šalyse ir Jungtinėje Karalystėje 2020-05-02

Šaltinis – <https://www.ecdc.europa.eu/en/cases-2019-ncov-eueea>

Pagal nustatytų mirčių skaičių, Lietuva taip pat yra tarp 10 mažiausiai mirčių atvejų nuo viruso turinčių valstybių minėtoje šalių grupėje.

2 pav. Nustatytų mirčių nuo viruso skaičius 100 tūkst. gyventojų ES / EEE šalyse ir Jungtinėje Karalystėje 2020-05-02

Šaltinis – <https://www.ecdc.europa.eu/en/cases-2019-ncov-eueea>

Siekiant riboti viruso plitimą ir išsaugoti gyventojų sveikatą ir gyvybę, patvirtintas karantino režimas – nustatytos specialios asmenų darbo, gyvenimo, poilsio, judėjimo, ūkinės ir kitokios veiklos sąlygos, apribojimai ir tvarka. Virusą sukelta krizė sukėlė reikšmingų neigiamų

padarinių šalies ekonomikai, socialinei aplinkai, paveikė darbo rinką, sustabdė dalies administracinių ir viešųjų paslaugų, kurių dėl objektyvių priežasčių nebuvo įmanoma teikti nuotoliniu būdu, teikimą, sukėlė didelių iššūkių švietimo sistemai, privertė apriboti ar sustabdyti kultūros sektoriaus veiklą. Taip pat apribojo piliečių judėjimo laisvę, užsienio prekybą, atsirado nenumatytų įtampų tarptautiniuose santykiuose. Šiuo metu neįmanoma išvardyti viso viruso pandemijos sukulto poveikio masto skirtingose valstybės veiklos srityse, nes dalis padarinių pasireiškė ateityje, kitai daliai nustatyti reikia specializuotų tyrimų ir vertinimų. Tačiau akivaizdu, kad viruso pandemija formuoja netikėtus ir sistemiskai naujus iššūkius visoms valstybės gyvenimo sritims ir prisideda prie valstybės institucijų vaidmens didėjimo.

Šalies ekonomika ir darbo rinką – sritys, kuriose viruso sukeltos krizės neigiamas poveikis pasireiškė greičiausiai. Todėl Lietuvos Respublikos Vyriausybė, nedelsdama, jau 2020 m. kovo 16 d., pritarė precedento neturinčiam 5 mlrd. Eur vertės Ekonomikos skatinimo ir koronaviruso (COVID-19) plitimo sukeltų pasekmių mažinimo priemonių planui (toliau – Ekonomikos skatinimo planas). Ekonomikos skatinimo planas skirtas padėti išsaugoti darbo vietas ir palaikyti gyventojų pajamų lygį, padėti verslui išsaugoti finansinį likvidumą, skatinti ekonomiką, užtikrinti valstybės išdoro likvidumą. Šiuo metu jau galima stebėti, kokia konkreti ir kokio dydžio valstybės parama pasiekė šalies verslo įmones ir sunkumų dėl apribotos veiklos patiriančius savarankiškai dirbančius asmenis ar gyventojus, siekiant padėti jiems išsaugoti pajamas. Visa išsami su Ekonomikos skatinimo planu susijusi informacija skelbiama ir reguliariai atnaujinama internetinėje svetainėje <https://koronastop.lrv.lt/lt/pagalba-verslui>.

Ekonomikos skatinimo plano patvirtinimas ir įgyvendinimas – itin svarbus žingsnis, padedantis darbuotojams ir verslo subjektams spręsti trumpojo laikotarpio iššūkius. Tačiau įvairių tarptautinių organizacijų ir analitinių centrų ekspertai vis dažniau kalba, kad viruso pandemija paskatins neišvengiamus struktūrinius ekonomikos ir socialinius pokyčius ir valstybės jau dabar privalo tam ruoštis. Valstybės raginamos ne tik rengti viruso pandemijos valdymo planus, bet kartu ir prisitaikymo prie negrįžtamai pasikeitusių sąlygų įvairiose valstybės srityse – „naujosios realybės“ – strategijas. Vertinimai ir prognozės prieštaringos ir nevienareikšmės, todėl valstybė turi būti pasirengusi įvairiems galimiems scenarijams.

Siekiant užtikrinti, kad viruso plitimo rizika būtų suvaldyta trumpuoju laikotarpiu ir būtų tinkamai pasirengta galimoms viruso bangoms ateityje, parengta COVID-19 valdymo strategija (toliau – Strategija). Šios Strategijos paskirtis – sutelkti visų valdžios institucijų ir įstaigų, vietos savivaldos, medikų, socialinių ekonominių partnerių, pilietinės visuomenės pastangas ir iniciatyvas, jau vykdomas veiklas viruso plitimo rizikai suvaldyti ir neigiamam poveikiui mažinti, taip pat numatyti kryptis naujoms būtinoms valstybės investicijoms, reikalingoms Strategijos tikslui įgyvendinti. Atsižvelgiant į tai, kad pasaulyje dar nepakanka žinių apie naująjį koronavirusą, Strategija rengiama kaip dinamiškas, nuolat peržiūrimas, atnaujinamas ir pildomas dokumentas.

II SKYRIUS

STRATEGIJOS TIKSLAS IR ĮGYVENDINIMO PRINCIPAI

Strategijos tikslas – suvaldyti COVID-19 ligos plitimą trumpuoju laikotarpiu ir tinkamai pasirengti naujoms galimoms viruso bangoms ateityje, kad būtų sumažintas jų neigiamas poveikis visuomenės sveikatai, šalies ekonomikai, socialiniam ir kultūriniam gyvenimui.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė, šaliai susidūrus su staigiais viruso pandemijos sukeltais neigiamais padariniais, ėmėsi neatidėliotino trumpalaikio Ekonomikos skatinimo plano, skirto padėti išspręsti verslo finansinio likvidumo ir gyventojų pajamų išsaugojimo problemas, įgyvendinimo. Vis dar tęsiant Plano įgyvendinimą, šiuo metu jau pradedamas įgyvendinti kitas etapas – didelio masto visuminės paklausos skatinimo projektas, kuriuo siekiama suteikti verslui papildomų ir tikslingų galimybių įsitraukti į valstybės poreikius įgyvendinančių projektų vykdymą. Kartu lygiagrečiai rengiamas 2 metų trukmės ekonomikos atsigavimo ir perorientavimo planas, apimantis ir didelį socialinį paketą, siekiant stabilizuoti nedarbo ir užimtumo rodiklius, išlaikyti gyventojų pajamas.

Strategija įgyvendinama vadovaujantis penkiais esminiais principais – 1) asmenų, priklausančių aukštam rizikos laipsniui, saugojimas, 2) iniciatyvus atvejų lokalizavimas ir operatyvus reikalingų priemonių įgyvendinimas, 3) operatyviai ir objektyviai informuota visuomenė, 4) įrodymais ir faktais grįstų sprendimų priėmimas, 5) tarptautinis bendradarbiavimas, pirmiausia – Europos Sąjungos lygiu. Kiekviena Strategijos įgyvendinimo veikla ir (ar) priemonė ir jų įgyvendinimo mastas (įgyvendinimo pradžia, trukmė, tikslinė grupė, įgyvendinimo vieta) pasirenkami atsižvelgiant į nustatytus principus.

Pirmas principas – asmenų, priklausančių aukštam rizikos laipsniui, saugojimas – ypač aktualus priimant sprendimus dėl karantino sąlygų taikymo valstybės teritorijoje ar atskirose teritorijos dalyse, ar atskiruose ekonominės veiklos sektoriuose, organizuojant administracinių ir viešųjų paslaugų teikimą ir pan. Šį principą horizontaliai visose valstybės veiklos srityse reikės taikyti rengiant sprendimus, susijusius su prisitaikymu prie naujų, viruso pandemijos padiktuotų sąlygų, organizuojant valstybės gyvenimą.

Asmenų priskyrimas aukštam rizikos laipsniui galimas pagal asmeninės rizikos laipsnį ir socialinės rizikos laipsnį. Asmeninės rizikos laipsnis suprantamas kaip asmens rizika, susirgus virusu, neišgyventi arba turėti rimtų sveikatos problemų. Socialinės rizikos laipsnis priklauso nuo asmens kontaktavimo su aukšto asmeninės rizikos laipsnio asmenimis, taip pat su infekuotais ar galbūt infekuotais asmenimis, gausiais artimais kontaktais su daug žmonių. Visa tai sukelia riziką plisti virusui.

Išskiriami trys rizikos laipsniai, kur: 1 reiškia aukštą rizikos laipsnį, 2 – vidutinį rizikos laipsnį, 3 – žemą rizikos laipsnį. Atskirų asmenų grupių priskyrimas atitinkamiems rizikos laipsniams, remiantis asmenine ir socialine rizikomis, pavaizduoti 3 paveiksle.

3 pav. Asmenų grupių priskyrimas rizikos laipsniams

		Socialinė rizika			
		Tiesioginis kontaktas su virusu infekuotais ar galbūt infekuotais asmenimis	Kontaktas su aukšto asmeninės rizikos laipsnio asmenimis	Artimas kontaktas su daug žmonių	Nėra didesnės rizikos kontaktų
Asmeninė rizika	Rizikos laipsnis				
	Slaugos ir palaikomojo gydymo paslaugų gavėjai, imunosupresuoti asmenys, turintys reikšmingas gretutines (cukrinį diabetą, lėtines plaučių, širdies) ligas	1	1	1	2
	Asmenys, sukakę 60 ir daugiau metų	1	1	2	2
	Asmenys, turintys kitų nustatytų rizikos faktorių	1	2	2	3
	Asmenys, be žinomų rizikos faktorių	2	2	3	3

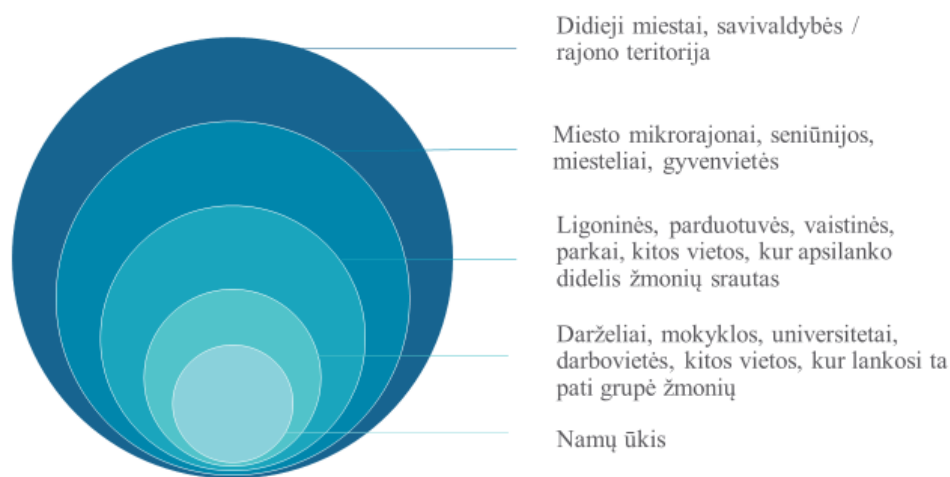
Svarbu pažymėti, kad kuo aukštesniam rizikos laipsniui priskiriamas asmuo, tuo intensyvesnis turi būti apsaugos priemonių taikymas. Žemo rizikos laipsnio asmenims taikomos standartinės visuomenės sveikatos priemonės.

4 pav. Apsaugos priemonių taikymo intensyvumas pagal asmenų priskyrimą rizikos laipsniams

Antro principo – iniciatyvus atvejų lokalizavimas ir operatyvus reikalingų priemonių įgyvendinimas – taikymas numato viruso atvejų lokalizavimą, imamasi kontrolės iniciatyviai testuoti ir prireikus formuoti žiedo karantinus, siekiant sustabdyti viruso plitimą. Lokalizavimas gali būti taikomas bet kokio dydžio ir organizacinės formos subjektui – tai gali būti šeima (namų ūkis), įmonė ar institucija, vaikų darželis, ligoninė, parduotuvė, miesto mikrorajonas, savivaldybės teritorija ir pan.

5 pav. Atvejų lokalizavimas

Itin griežtų karantino sąlygų taikymas, ypač visoje šalies teritorijoje, – kraštutinė priemonė, siekiant suvaldyti viruso plitimą, kai epidemiologiniai duomenys patvirtina, kad kitos taikytos priemonės nepakankamai veiksmingos. Todėl iniciatyvaus testavimo priemonėmis bus siekiama kuo anksčiau nustatyti užsikrėtimo virusu atvejus ir imtis atvejų lokalizavimo. Atvejai lokalizuojami ir atitinkamos režimo karantino sąlygos nustatomos remiantis epidemiologinės kontrolės rezultatais. Taikant žiedo karantinavimą, nustatytų karantino sąlygų laikymasis tampa esminiu ir svarbiausiu aspektu viruso išplitimui didelėje šalies teritorijos dalyje ar visoje šalyje sustabdyti.

Trečiasis principas – operatyviai ir objektyviai informuota visuomenė. Visuomenė – svarbiausias valdžios institucijų partneris, valdant viruso plitimą. Be tinkamo visuomenės įsitraukimo, bet kokios priemonės bus nepakankamai veiksmingos, kad būtų užkirstas kelias virusui plisti. Būtinoji sąlyga, norint įtraukti visuomenę į sąmoningą ir atsakingą kovą su viruso plitimu, – tinkamas visuomenės informavimas. Visuomenė turi būti informuojama operatyviai, objektyviai, aiškiai ir suprantamai, pateikiant visą reikalingą ir būtiną žinoti informaciją. Todėl ypač reikšmingas dėmesys bus skiriamas komunikacijai, visuomenės informavimui, bus pasitelkiamos visos įmanomos visuomenės informavimo priemonės, išnaudojamos naujausių skaitmeninių informacijos ir ryšių technologijų galimybės, skelbiama informacija pritaikyta pagal atskirų tikslinių grupių poreikius ir galimybes ją gauti.

Jau ne vienus metus reikšmingus pasaulio įvykius ar atskiras situacijas skirtingose šalyse palydi melagingų naujienų gausa. Taip atsitiko ir pasauliui susidūrus su viruso pandemija. Pažymėtina, kad situacija, kai visuomenė informuojama klaidingai, sąmoningai skleidžiant melagingas naujienas, yra ypač pavojinga ir gali tiesiogiai paveikti viruso plitimo mastą bei reikšmingai padidinti viruso sukeltų neigiamų padarinių rodiklius. Kovai su melagingomis naujienomis bus skiriamas ypatingas dėmesys, pasitelkiant šiuolaikines technologijas ir tarptautinius partnerius.

Objektyvus visuomenės informavimas, tikimasi, padės sutelkti pilietinės visuomenės pastangas prisidedant prie viruso plitimo ir pandemijos sukeltų padarinių mažinimo ir toliau kurti bei palaikyti bendradarbiaujančią, socialiai jautrią visuomenę.

Ketvirtojo principo – *įrodymais ir faktais grįstų sprendimų priėmimas* – įgyvendinimas reiškia, kad visose srityse bus siekiama priimti sprendimus, vadovaujantis faktais ir įrodymais, statistiniais duomenimis ir jų pagrindu atliktomis prognozėmis. Ypač svarbūs tampa moksliniai tyrimai, skirti įrodymų, susijusių tiek su viruso valdymu ir plitimo prevencija, tiek su viruso plitimo sukeltais padariniais įvairiose valstybės veiklos srityse, paieškoms. Valstybei itin svarbu įsitraukti į tokio pobūdžio tarptautinius mokslinių tyrimų projektus.

Kartu valstybė užtikrins centralizuotą su viruso pandemija ir jos galimu poveikiu susijusių tiesioginių ir netiesioginių duomenų valdymą vienoje vietoje. Tam bus pasitelkiami reikiami informaciniai ištekliai. Ypač svarbu, kad duomenys būtų aktualūs ir reguliariai pateikiami valdymo sprendimų, susijusių su viruso valdymu, priėmėjams. Pažymėtina, kad centralizuotas duomenų valdymas nereiškia, kad visi sprendimai turėtų būti priimami išskirtinai nacionaliniu lygiu. Toks valdymas reiškia atsakomybės lygius. Kuriant veiksmingą viruso kontrolės mechanizmą šalyje, numatoma aiškiai apibrėžti nacionalinio lygmens ir vietos savivaldos atsakomybę, bendradarbiavimo principus.

Penktasis principas – *tarptautinis bendradarbiavimas, pirmiausia – Europos Sąjungos lygiu*. Pasauliui susidūrus su viruso pandemija ir jos sukeltais padariniais žmonių sveikatai ir gyvybei, atskiros valstybės karantino priemonės pradėjo taikyti staiga ir skirtingai – skyrėsi įvedamų ribojimų griežtumas, ribojimų įsigaliojimo terminai. Tai sukėlė problemų ūkio šakoms, glaudžiai integruotoms į tarptautines gamybos ir tiekimo grandines, taip pat ir piliečiams, nuolat gyvenantiems ir (ar) dirbantiems užsienyje. Siekiant išvengti tokių problemų ateityje, taip pat užtikrinti, kad karantino metu nustatyti ribojimai sukeltų kuo mažesnių neigiamų padarinių, būtina glaudžiai bendradarbiauti tarptautiniu ir europiniu lygiu, o ypač – su artimiausiais kaimynais (Baltijos valstybėmis, Lenkija, Šiaurės šalimis). Svarbu užtikrinti, kad lengvinant ar atsisakant karantino metu nustatytų ribojimų (o naujos viruso bangos akivaizdoje – pakartotinai įvedant naujus ribojimus), Lietuvos pasirenkamos taikyti karantino sąlygos pagal galimybes būtų derinamos kartu su kaimyninėmis šalimis, taip pat derėtų ir su Europos Sąjungos lygiu priimamais sprendimais. Šiam tikslui Vyriausybė numato paskirti tarptautinių tokių klausimų koordinatorių.

III SKYRIUS

STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMO PRIORITETINĖS KRYPTYS

Strategija įgyvendinama šiomis 4 prioritetinėmis kryptimis:

1. veiksmingo viruso valdymo kontrolės mechanizmo sukūrimas;
2. sveikatos sistemos pasirengimo užtikrinimas ir visuomenės fizinės ir psichologinės (emocinės) sveikatos stiprinimas;
3. karantino režimo sąlygų taikymas, atsižvelgiant į epidemiologinę situaciją šalyje;
4. šalies socialinio ir ekonominio sektorių stabilizavimas ir pritaikymas naujoms sąlygoms.

Pirmoji prioritetinė kryptis – veiksmingo viruso valdymo kontrolės mechanizmo sukūrimas. Įvertinus viruso plitimo greitį, mastą ir tendencijas pasaulyje ir Lietuvoje, taip pat išanalizavus Lietuvos ir kitų šalių gerąją praktiką, stengiantis suvaldyti viruso plitimą, bei atsižvelgiant į tai, kad tiek Lietuvoje, tiek pasaulyje prognozuojama dar ne viena viruso plitimo banga, numatoma parengti aiškų viruso valdymo kontrolės mechanizmą šalyje, įtraukiant visas reikalingas institucijas, įstaigas ir tarnybas.

Kaip minėta, daroma prielaida, kad lengvinant karantino sąlygas ir asmenims, priklausantiems žemesniam rizikos laipsniui, palaipsniui grįžtant į aktyvų socialinį, ekonominį ir kultūrinį gyvenimą, užsikrėtusiųjų virusu skaičius gali išaugti, taip pat gali susidaryti naujų ir įvairaus dydžio viruso židinių. Todėl itin svarbu laiku užtikrinti operatyvų asmenų, kurie įtariamai užsikrėtę virusu, ištyrimą visuose Lietuvos regionuose. Taip pat būtina sustiprinti epidemiologinę kontrolę ir įgyvendinti priemones, kurios galėtų palengvinti ir pagreitinti kontrolės procesus.

Kaip vienas pagrindinių viruso valdymo kontrolės mechanizmo elementų numatomas iniciatyvus tikslinis testavimas. Toks testavimas bus atliekamas ligoninėse ir kitose asmens sveikatos priežiūros įstaigose, slaugos įstaigose ir globos namuose, kuriuose kyla didžiausia grėsmė užsikrėsti asmenims, priskiriamiems aukštam rizikos laipsniui dėl asmeninių rizikos veiksnių, ir medikams. Tiksliniai tikrinimai bus atliekami parduotuvėse, vaistinėse, socialinės priežiūros namuose, ugdymo įstaigose ir kitose vietose, pasižyminčiose didele žmonių koncentracija ir glaudžiais kontaktais. Bus nustatyti konkretūs kriterijai, kokiais parametrais vadovaujantis turėtų būti pasirenkamos tikslinės grupės ar objektai iniciatyviam tiksliniam testavimui. Greita tikslinio testavimo, siekiant minimizuoti galimą viruso plitimą, bus vykdomas ir iniciatyvus atsitiktinis testavimas šalies ir atskirų regionų mastu. Mechanizmas apims visą seką reikalingų veiksmų, testavimo metu nustačius infekuotą asmenį, – operatyvus infekuoto asmens kontaktinio žiedo karantinavimas ir testavimas.

Remiantis iniciatyvaus testavimo rezultatais, konkrečios vietos šalyje pagal viruso plitimą gali būti skelbiamos padidintos rizikos arba, priešingai, saugesnėmis zonomis, kuriose būtų galima sušvelninti reikalavimą laikytis infekcinio saugumo reikalavimų ar visiškai jo atsisakyti.

Iniciatyviam testavimui atlikti bus siekiama naudoti moderniausias technologijas ir jas vystyti. Taip pat svarbu tobulinti diagnostinių tyrimų sistemą, stiprini infektologinių ir imunologinių tyrimų atlikimą.

Antroji prioritėtinė kryptis – sveikatos sistemos pasirengimo užtikrinimas ir visuomenės fizinės ir psichologinės (emocinės) sveikatos stiprinimas. Sveikatos sistema – tai pirmoji fronto linija kovai su virusu ir jo sukeliamaais padariniais žmonių sveikatai ir gyvybei. Sveikatos priežiūros įstaigos turi būti tinkamai pasiruošusios saugiai priimti ir pasirūpinti infekuotais asmenimis. Reguliarios veiklos ir planinių paslaugų perorientavimas į veiklą epidemiologinės krizės metu turi vykti organizuotai ir nuosekliai, kartu užtikrinant pacientų ir medikų sveikatos išsaugojimą ir saugumą. Atsižvelgiant į tai, kad ateityje pasaulyje prognozuojama dar ne viena galima viruso sukelta pandemija ir ją lydinčios galimos epidemiologinės krizės atskirose šalyse, taip pat objektyviai įvertinus patirtį, kaip veikė šalies sveikatos sistema 2020 m. kovo–balandžio mėnesiais, Pasaulio sveikatos organizacijai paskelbus viruso pandemiją, o Lietuvos Respublikos Vyriausybei Lietuvos Respublikos teritorijoje įvedus karantiną, numatoma iš esmės peržiūrėti šalies sveikatos sistemos pasirengimą tokioms situacijoms, sustiprinti sveikatos sistemos pajėgumus, parengti planus, kaip ir kas turi veikti. Pažymėtina, kad siekiant išvengti itin skaudžių naujojo koronaviruso pasekmių, t. y. mirčių nuo viruso, planuojama iš esmės peržiūrėti sveikatos priežiūros paslaugų teikimo modelį ir įvertinti, ar sveikatos priežiūros paslaugos šalia būtinosios pagalbos ir planinių paslaugų neturėtų papildyti nauja nuolatine sveikatos priežiūros paslaugų grupe – COVID-19 ligos padarinių gydymas.

Lietuva jau dabar aktyviai įsitraukia į vykdomus veiksmingų vaistų tyrimus ir planuoja įsitraukti, kuriant vakciną nuo viruso. Dalyvavimas tokiuose tyrimuose bus užtikrinamas ir iniciatyviai vystomas ir toliau, nes vienas iš prioritetų – aprūpinti šalį veiksmingomis ir inovatyviomis ligos gydymo ir viruso prevencijos priemonėmis, kai tik jos bus sukurtos ir patvirtintos. Esant tinkamai infrastruktūrai ir kitoms būtinoms sąlygoms, Lietuva ir pati imtųsi diagnostinių priemonių, jų komponentų gamybos.

Itin svarbus uždavinys įgyvendinant šią prioritėtinę kryptį – asmens apsaugos priemonių užtikrinimas. Bus siekiama sudaryti konkrečius ilgalaikius asmens apsaugos priemonių poreikio, įsigijimo rinkoje, tiekimo grandinių nustatymo planus, taip pat asmens apsaugos priemonių paskirstymo sveikatos priežiūros įstaigoms mechanizmą. Daug dėmesio bus skiriama tam, kad asmens apsaugos priemonės būtų gaminamos vietinėje rinkoje, taip pat būtų sukurtas jų licencijavimui reikalingas mechanizmas.

Šalyje susidarius epidemiologinės krizės situacijai, o valstybės valdžios institucijoms imantis būtinų kraštutinių ir neįprastų priemonių, siekiant apsaugoti visuomenės sveikatą, itin svarbu užtikrinti, kad viruso sukeltos rizikos neleistų visuomenėje plisti baimės, įtarumo, nepasitikėjimo, nepakantumo nuotaikoms atskirų grupių atžvilgiu. Šiais klausimais itin svarbi visų valstybės valdymo institucijų bendra ir nuosekli komunikacija ir bendradarbiavimas su atskirų sričių specialistais. Svarbu sumažinti epidemiologinės krizės poveikį gyventojų psichologinei (emocinei) sveikatai. Būtina užtikrinti įvairių formų kokybišką ir prieinamą emocinės ir psichologinės pagalbos teikimą, smurto artimoje aplinkoje, smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos priemonių vykdymą ir plėtrą. Tai svarbu mažinant savižudybių, smurtinių nusikaltimų, psichosomatinių susirgimų riziką.

Trečioji prioritėtinė kryptis – karantino režimo sąlygų taikymas, atsižvelgiant į epidemiologinę situaciją šalyje. Karantinas Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbtas 2020 m. kovo 16 d. Lietuva iš kitų valstybių šiuo savo sprendimu išsiskyrė kaip valstybė, operatyviai ir itin atsakingai sureagavusi į pandemine viruso grėsmę. Dėl šio sprendimo pavyko suvaldyti viruso plitimą šalies viduje.

Karantino režimas – viena iš priemonių viruso plitimui suvaldyti. Svarbu pažymėti, kad karantinas – speciali ir laikina priemonė, kurios sąlygos gali būti įvairios ir skirtingai taikomos atskirose teritorijose. Priimant sprendimą taikyti šią priemonę, remiamasi išskirtinai epidemiologiniais rodikliais ir jų tendencijomis bei prognozėmis.

Epidemiologiniams rodikliams šalies mastu ar konkrečioje šalies teritorijos dalyje pradėjus keistis nepalankia linkme ir (ar) pasiekus nustatytą grėsmės ribą, svarstomas sprendimas paskelbti karantiną ir nustatyti specialias asmenų darbo, gyvenimo, poilsio, judėjimo, ūkinės ir kitokios veiklos sąlygas, apribojimus ir tvarką. Atsižvelgiant į karantino režimo keliamus neigiamus socialinius ekonominius padarinius, karantino režimas skelbiamas ir karantino sąlygos pasirenkamos ne griežtesnės nei būtina viruso plitimui suvaldyti.

Paskelbus karantiną ir po atitinkamo laiko epidemiologiniams rodikliams karantino teritorijoje esant teigiamais, galima pradėti karantino sąlygų švelninimą. Laikomasi nuostatos, kad karantino sąlygos lengvinamos etapais, siekiant nuolatos valdyti viruso plitimo riziką ir nesukelti grėsmės asmenų, priskiriamų aukštam rizikos laipsniui, gyvybėms. Prieš kiekvieno iš karantino režimo palengvinimo etapų įgyvendinimą vertinamos šios būtinosios sąlygos:

- karantino sąlygos švelninamos pirmiausiai asmenims, priklausantiems žemesniam rizikos laipsniui, tačiau ir toliau būtina griežtai laikytis infekcinio saugumo reikalavimų ir palaikyti tik būtina kontaktą su asmenimis, priklausantiems aukštam rizikos laipsniui;
- prognozuojamos ir kontroliuojamos ligoninių apkrovos, nes vadovaujamosi prielaida, kad lengvinant karantino sąlygas kiekvienu etapu asmenų, užsikrėtusių virusu, skaičius gali išaugti, todėl karantino sąlygų lengvinimas derinamas su sveikatos priežiūros įstaigų pajėgumais saugiai priimti ir pasirūpinti infekuotais asmenimis, taip pat kitais pacientais.

Pažymėtina, kad karantino sąlygų lengvinimas ir prireikus specialių sąlygų taikymas asmenims, priskirtiems aukštam rizikos laipsniui, – pagrindinė priemonė išsaugoti šiam rizikos laipsniui priklausančių Lietuvos žmonių gyvybes ir sveikatą. Analizuojant mirusiųjų nuo viruso skaičių pagal skirtingas amžiaus grupes, matyti, kad nuo viruso ligoninėje mirusiųjų dalis yra didžiausia amžiaus grupėje, kuriai priklauso vyresni nei 80 metų asmenys, ir siekia 9,3 procento, 70–79 metų amžiaus grupėje – 5,1 procento, 60–69 metų – 2,2 procento. Mirtingumo lygis 50–59 metų amžiaus grupėje lygus 0,6 procento.³ Tai atitinka ir bendrąsias tendencijas kitose šalyse pagal Pasaulio sveikatos organizacijos skelbiamus duomenis. Atsižvelgiant į tai, kad didžiausias mirtingumo lygio skirtumas yra tarp 50–59 ir 60–69 metų amžiaus grupių (mirtingumo lygis skiriasi net 3,6 karto), darytina išvada, kad rizika numirti

³ Ferguson, N., Laydon, D., Nedjati Gilani, G., Imai, N., Ainslie, K. and others, „Report 9: Impact of non-pharmaceutical interventions (NPIs) to reduce COVID19 mortality and healthcare demand“, <https://spiral.imperial.ac.uk/handle/10044/1/77482>

susirgus nuo viruso itin išauga asmenims, sukakusiems 60 ir daugiau metų. Todėl, svarstant karantino režimo sąlygas, būtina į tai atsižvelgti. Kartu būtina užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų proporcingi galimai rizikai šios grupės asmenų sveikatai ir gyvybėms, taip pat nesudarytų prielaidų šios grupės asmenų diskriminuoti darbo rinkoje, kitose srityse.

Ketvirtoji prioritėtinė kryptis – šalies socialinio ir ekonominio sektorių stabilizavimas ir pritaikymas naujoms sąlygoms. Trumpojo laikotarpio tikslas – suvaldyti viruso plitimą. Suvaldžius epidemiologinę krizę, atrodytų, valstybės gyvenimas turėtų grįžti į įprastus rėmus. Tačiau pastaruoju metu viešai pasigirsta vis daugiau nuomonių, kad viruso pandemija valstybių gyvenimuose paliks negrižtamų pokyčių, pasikeis visuomenės elgsenos modeliai, atsiras naujų viruso pandemijos iššūkių, pvz., pasikeis psichosocialinė aplinka, kuri paveiks žmonių tarpusavio santykius, bendruomeniškumą, kultūrinę veiklą, kitas sritis. Tokias nuomones pagrindžiančių faktų ir įrodymų dar nėra, tačiau, įvertinus aplinkybes, kad ateityje prognozuojamos naujos viruso plitimo bangos, reikalingas valstybės prisitaikymo ir perorientavimo į gyvenimą kartu su virusu planas.

Socialinėje srityje, įvertinus viruso pandemijos sukeltus iššūkius, numatoma persvarstyti socialinių ir kitų paslaugų teikimo būdus, įvertinti naujas galimybes paslaugas teikti tokiu būdu, kad bet kokios grėsmės sukėlimas asmenims, priskirtiems aukštam rizikos laipsniui, būtų sumažintas iki minimumo, bet kartu būtų tinkamai atliepiami paslaugų gavėjų poreikiai. Taip pat kyla poreikis atrasti naujų būdų, kaip apsaugoti tokias pažeidžiamas visuomenės grupes kaip vaikai, moterys ir kiti smurtą artimoje aplinkoje patiriantys asmenys. Prisitaikymo prie pakitusių sąlygų reikės ir švietimo bei vaikų priežiūros organizavimo srityse.

Viruso sukelta krizė atveria galimybių langą ir ekonomikos vystymo pokyčiams, kurie prisidėtų prie Lietuvos ekonomikos atkūrimo ir tvaraus augimo. Sutelkus visus finansavimo šaltinius, investicijos turėtų pasiekti vidutiniu laikotarpiu tas sritis, kurios labiausiai padės ekonomikai atsigausti ir užtikrins tvarią ekonomikos plėtrą. Todėl finansavimą tikslinga skirti žmogiškajam kapitalui, skaitmeninei ekonomikai, inovacijoms, ekonominei infrastruktūrai ir energetikai. Investicijų į šias sritis koncentracija padėtų sukurti nematerialią ir fizinę infrastruktūrą, siekiant ilguoju laikotarpiu didesnės aukštą pridėtinę vertę kuriančio verslo dalies šalies ekonomikos struktūroje, subalansuoto augimo regionuose ir tvarios, klimatui draugiškos ekonomikos.

Tokį planą rengs Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Ji, siekdama sutelkti visų svarbiausių valstybės institucijų pastangas, inicijuos plano aptarimą su visomis svarbiausiomis šalies valdžios institucijomis, savivaldos atstovais, socialiniais ir ekonominiais partneriais, tarptautinėmis institucijomis, didžiausių skėtinių nacionalinių nevyriausybinių organizacijų atstovais ir pristatys visuomenei. Numatoma, kad šis planas apims daugelį valstybės veiklos sričių – šalies ekonomiką, finansų sektorių, turizmą, socialinę aplinką, švietimo sistemą, kultūrą, viešąjį saugumą, žemės ūkį, viešąjį valdymą, tarptautinius santykius ir kitas.

IV SKYRIUS

STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMAS, ĮGYVENDINIMO KOORDINAVIMAS IR PERŽIŪRA

Strategijos įgyvendinimą koordinuos Lietuvos Respublikos Vyriausybė. Preliminariai planuojama, kad Strategija bus įgyvendinama 2 metus. Strategijai įgyvendinti parengiamas priemonių planas (toliau – Priemonių planas), kuris yra sudėtinė Strategijos dalis. Priemonių plane kiekvienai prioritetinei kryptčiai numatomos konkrečios priemonės, nustatomi siekiami rezultatai ir atsakingos institucijos. Priemonių planas rengiamas dalyvaujant visoms suinteresuotoms institucijoms ir įstaigoms, konsultuojantis su atskirų sričių specialistais ir ekspertais, socialiniais ir ekonominiais partneriais, nevyriausybinio sektoriumi.

Koordinuoti Strategijos prioritetinių kryptčių įgyvendinimą paskiriamos atsakingos institucijos. Sveikatos apsaugos ministerija atsakinga už šių prioritetinių kryptčių įgyvendinimo koordinavimą: veiksmingo viruso valdymo kontrolės mechanizmo sukūrimas; sveikatos sistemos pasirengimo užtikrinimas ir visuomenės fizinės ir psichologinės (emocinės) sveikatos stiprinimas; karantino režimo sąlygų taikymas, atsižvelgiant į epidemiologinę situaciją šalyje; Finansų ministerija – šalies socialinio ir ekonominio sektorių stabilizavimas ir pritaikymas naujoms sąlygoms. Už prioritetinių kryptčių įgyvendinimo koordinavimą atsakingos institucijos, rengdamos ir įgyvendindamos Priemonių planą, bendradarbiauja su visomis dalyvaujančiomis institucijomis ir įstaigomis, kad būtų suplanuotos ir laiku bei tinkamai įgyvendintos reikiamos priemonės. Už prioritetinių kryptčių įgyvendinimo koordinavimą atsakingos institucijos stebi Priemonių plano įgyvendinimo pažangą, vertina siekiamų rezultatų pasiekimo mastą, priežastis, jeigu suplanuoti rezultatai nepasiekti, siūlo reikalingus valdymo sprendimus.

Strategijos įgyvendinimo kontrolę vykdo Vyriausybės COVID-19 sukeltos situacijos valdymo komitetas, sudarytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. kovo 25 d. nutarimu Nr. 266 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės COVID-19 sukeltos situacijos valdymo komiteto sudarymo“, kuriam pirmininkauja Ministras Pirmininkas. Paskirtos koordinuojančios institucijos vertina Strategijos įgyvendinimo priemonių plano pažangą ir reguliariai informuoja minėtą Vyriausybės COVID-19 sukeltos situacijos valdymo komitetą apie pokyčius. Strategijos įgyvendinimo rezultatai reguliariai aptariami Vyriausybėje bei pristatomi kitoms valstybės valdymo institucijoms ir įstaigoms, savivaldos atstovams, socialiniams ekonominiams partneriams, visuomenei.

Kartą per 6 mėnesius atliekamas išsamesnis Strategijos įgyvendinimo priemonių plano vertinimas: įvertinamas pasirinktų priemonių veiksmingumas, efektyvumas, tinkamumas nustatytam tikslui pasiekti, taip pat epidemiologinė situacija šalyje, socialinių, ekonominių visuomenės sveikatos rodiklių faktinės reikšmės bei jų kitimo tendencijos, kiti renkami duomenys, susiję su viruso plitimo rizika šalyje. Remiantis vertinimų rezultatais, prireikus Strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas peržiūrimi, tikslinami ar atnaujinami. Taip pat Strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas bus iš esmės peržiūrimi, kai pasitvirtins bent viena iš šių prielaidų:

- sukurta vakcina nuo viruso;
 - sukurti vaistai nuo viruso sukeltos ligos;
 - moksliskai įrodyta, kad susiformuoja imunitetas virusui.
-